

PŘEDSUDEČNÉ TRESTNÉ ČINY

Příručka pro soudce a státní zástupce

Klára Kalibová

Martima Houžvová

Ester Kaňovská

Klára Kalibová, Martina Houžvová, Ester Kaňovská

PŘEDSUDEČNÉ TRESTNÉ ČINY

Příručka pro soudce a státní zástupce

Publikace vznikla v rámci projektu Lifecycle of a Hate Crime: Best Practice in the Prevention and Prosecution of Hate Crime JUST/2014/RRAC/AG/BEST/673 podpořeného Evropskou komisí Generálním ředitelstvím pro spravedlnost, spotřebitele a rovnost pohlaví (DG Justice, Consumer and Gender Equality) pod názvem. Část textu je převzata z nepublikované dizertační práce Kláry Kalibové. Za cenné připomínky děkujeme Mgr. Marcelu Lehečkovi.

Korektura: Zdeněk Švehla
Grafická úprava: Jiří Herišer
Tisk: Irbis
Vydala: In IUSTITIA, o.p.s.
© In IUSTITIA, o.p.s.
Vydání: 1.
Praha, 2017

ISBN: 978-80-88172-26-0 (tisk), elektronická verze (978-80-88172-27-7)

OBSAH

1	Pojmy a definice.....	6
2	Extremismus a předsudečné násilí.....	11
3	Prokazování úmyslu a indikátory předsudečného násilí	13
3.1	Indikátory na straně poškozeného.....	14
3.1.1	Poškozený jako důvod k napadení udává nenávistný motiv.....	14
3.1.2	Odlišnost poškozeného od útočníka.....	14
3.1.3	Příslušnost napadeného k menšině	14
3.1.4	Napadený je významným představitelem své komunity	15
3.2	Indikátory na straně útočníka	15
3.2.1	Projev a stylizace útočníka.....	15
3.2.2	Minulost	15
3.2.3	Členství v hnutí nebo organizaci potlačující lidská práva.....	15
3.2.4	Skutečnost, že se poškozený s útočníkem neznali	15
3.3	Indikátory ve způsobu provedení.....	17
3.3.1	Verbální projevy.....	17
3.3.2	Symbolický význam útoku a jeho brutalita	17
3.3.3	Provedení útoku v období kolem významné události.....	17
3.3.4	Stereotypizující záminka a dvojí standard	17
3.4	Indikátory vztahující se k místu a času provedení útoku.....	18
3.4.1	Doba významná pro skupinu, kterou poškozený reprezentuje.....	18
3.4.2	Doba významná pro skupinu, ke které se hlásí útočník	18
3.4.3	Místo významné pro skupinu, kterou poškozený reprezentuje	18
3.4.4	Opakované napadání.....	18
4	Skutkové podstaty postihující předsudečnou trestnou činnost.....	19
4.1	Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci.....	20
4.2	Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob.....	21

4.3	Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	23
5	Verbální útoky a hatespeech v prostředí internetu	25
5.1	Problémy aplikační praxe	28
5.1.1	Stereotypní očekávání při posuzování předsudečného útoku	28
5.1.2	Podřazení předsudečných trestných činů pod nesprávné skutkové podstaty	28
5.1.3	Odkazování poškozených na civilní řízení.....	28
6	Oběť předsudečného násilí v řízení před soudem.....	30
6.1	Specifika obětí předsudečného násilí.....	30
6.2	Dopad předsudečného násilí na oběti	30
6.3	Práva obětí předsudečného násilí v trestním řízení, resp. v řízení před soudem.....	30
7	Vybraná soudní rozhodnutí	32
7.1	Evropský soud pro lidská práva.....	32
7.2	Ústavní soud.....	33
7.3	Nejvyšší soud	33
8	Použitá a doporučená literatura	34

ÚVOD

Téma trestných činů z nenávisti představuje zásadní výzvu pro soudnictví v 21. století. Jakkoli byly základy ochranné legislativy položeny již před více než 90 lety,¹ do popředí zájmu českých orgánů činných v trestním řízení vstupuje pozvolna až teprve po roce 1989 společně s fyzickými i verbálními projevy předsudečné nevráživosti ve společenské realitě.

V uplynulých letech došlo ve vztahu k trestným činům z nenávisti k výrazné proměně toho jak, kdo a proč trestné činy z nenávisti páchá. Lze hovořit o tom, že obraz extremistického pachatele, tedy člověka, který je spojen s nějakým nenávistným politickým hnutím, střídá obraz pachatele, který se od průměrné populace neliší a lze se s ním setkat v sousedství. Terčem útoků se nestávají již dominantně pouze Romové, ale také cizinci a osoby muslimského vyznání.

Pro soudce a soudkyně může být rozhodování o trestných činech z nenávisti složité, a to zejména tam, kde chybí výše zmíněný extremistický pachatel. Pro identifikaci trestných činů z nenávisti v řadě případů nelze spoléhat na verbální projevy, nutné je pochopit podstatu těchto trestných činů jako trestných činů vědomě selektivních. Pachatelé si oběť nevybírají jen tak, ale často právě a pouze pro to, že se o nich liší svou barvou pleti, národností, sexuální orientací, zdravotním stavem, vírou nebo sociálním postavením.

Přestavujeme vám příručku, která by mohla pomoci osvětlit komplikovanou problematiku objasňování trestných činů z nenávisti. Na konkrétních příkladech z praxe ukazujeme způsob aktuální způsob rozhodování nižší i vyšších soudů. Závěrem pak uvádíme přehled významných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k trestným činům z nenávisti.

---

¹ Postih verbálních trestných činů z nenávisti (alternativu dnešních § 352 odst. 2, 355 a 356 trestního zákoníku) předpokládal již zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky.

1 POJMY A DEFINICE

Považujeme za nezbytné na úvod tohoto textu objasnit některé pojmy, se kterými dále v textu pracujeme, neboť z naší praxe vyplývá, že jsou jim často přisuzovány různé významy a jsou mezi sebou zaměňovány.

Předsudečné násilí

Takto označujeme násilí motivované předsudky. Násilí motivované předsudky útočníka vůči skupině, kterou v očích útočníka reprezentuje napadený (např. Romové, homosexuálové, osoby bez přístřeší a podobně). Nemusí se jednat jen o útok ve formě fyzického násilí. Předsudečné násilí může mít i podobu psychického nátlaku, verbálních útoků nebo útoků na majetek. Verbální napadání se v současnosti děje často v prostředí internetu. V této příručce označujeme nenávistné útoky pojmem „předsudečné násilí“, neboť jej považujeme za nejvýstižnější.

Násilí z nenávisti

Termín vznikl překladem zavedeného anglického označení „hate crime“ a je často používán jako synonymum pojmu „předsudečné násilí“. Český překlad pojmu považujeme za zavádějící. Jeho obsahu veřejnost často nerozumí a pod násilí z nenávisti je tak chybně zařazován jakýkoliv útok způsobený nenávistí pachatele vůči napadenému. Řada útoků, za nimiž stojí nenávist, však nemá s předsudečným násilím nic společného (např. vyhrocený konflikt mezi sousedy). Naopak mnoho předsudečných útoků není spácháno z důvodu nenávisti. Důvodem k předsudečnému útoku může být strach, pohrdání a podobně. Z popsanych důvodů proto pojem „násilí z nenávisti“ v této příručce nepoužíváme.

Extremismus

Termín používaný k označení ideologií nebo činností, které jsou v rozporu s panujícím úřazením společnosti, zejména v rozporu s ochranou základních práv a svobod a s ideou demokratických základů právního státu. Tento pojem považujeme za problematický pro jeho nepřesnost a nejasný obsah. V současnosti je pojem „extremismus“ zhusta používán i pro označení méně konvenčních, avšak zcela legálních postojů a aktivit (např. účast na legálním průvodu nebo shromáždění). Pojem extremismus někdy bývá rovněž používán jako synonymum předsudečného násilí, to však považujeme za velmi zavádějící. Předsudečné násilí nemusí mít vůbec žádný extremistický podtext. Jelikož se jedná o rozsáhlejší problematiku, věnujeme se úskalím zaměňování extremismu a předsudečného násilí níže v tomto textu.

Hatespeech (nenávistné projevy)

Zavedený anglický termín používaný pro nenávistné verbální projevy v médiích, politických debatách a podobně. V současnosti se často objevuje v prostředí internetu,

kde může mít i podobu různých hoaxů (nepravdivých sdělení jako například to, že Romové nemusí platit za bydlení). Tento termín lze přeložit např. jako „nenávistné projevy“, nicméně překlad není zcela přesný, proto v dalším textu zůstáváme u anglického pojmu.

Podoby předsudečného násilí

Toto násilí se objevuje jako:

- verbální násilí,
- obtěžování, zastrašování, nátlak,
- psychické násilí,
- sexuální násilí,
- fyzické násilí,
- kyberšikana,
- teroristické útoky.

Ačkoliv ne všechny projevy předsudečného násilí jsou bez dalšího trestné, řada jich má odraz v jednotlivých skutkových podstatách trestního zákoníku. Posuzování předsudečného násilí v trestní rovině se věnujeme níže v textu této příručky.

Důvody k přísnějšímu postihu předsudečného násilí

Předsudečné trestné činy jsou trestány přísněji než „prostá“ trestná činnost. Předsudečná motivace může představovat přitěžující okolnost, případně je na ni pamatováno v kvalifikované skutkové podstatě. Některá předsudečná jednání představují samostatné trestné činy (např. hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny dle ustanovení § 355 trestního zákoníku), za něž lze uložit přísnější sankci než v případě, že by jednání bylo podřazeno pod skutkovou podstatu „prostého“ trestného činu.

Důvodem pro přísnější sankce jsou specifika trestné činnosti z nenávisti, která jsou spatřována² v takovém jejich dopadu, který se netýká pouze konkrétního poškozeného, ale inherentně též komunity, kterou reprezentuje, a státu. Iganski definuje paterý dopad předsudečného násilí jako dopad na konkrétní poškozeného (*initial victim*), konkrétní komunitu v bezprostředním okolí poškozeného (*initial victims' group in the neighbourhood*), komunitu poškozeného mimo bezprostřední okolí (*initial victims' group beyond the neighborhood*), ostatní dotčené komunity (*other targeted communities*), společenské normy a hodnoty (*societal norms and values*).³

Předsudečný útok je pro poškozené často vůbec prvním skutečným uvědoměním si toho, že jsou jiní, a současně, že jsou nechtění:

Teprve potom (po napadení, pozn. aut.) jsem si uvědomila, že sem nepatřím. Do té doby mi ani nepřišlo, že jsem Romka. Na základní škole jsem problémy neměla, možná trochu se šikanou [...] Mám pocit, že se na mě všichni dívají. Raději ani nechodím ven.⁴

---

² Srov. HALL, Nathan. Hate Crime. Vyd. 1. Cullompton: Willan Publishing, 2005, s. 66; JENNESS, Valerie a Ryken. GRATTET. Making hate a crime: from social movement to law enforcement. New York: Russell Sage, c2001, s. 17; aj.

³ IGANSKI, Paul. Hate Crimes Hurt More. *American Behavioral Scientist*. 2001, Vol. 45, Issue, 4, s. 629.

⁴ Úvodní klientský rozhovor s klientkou, která přihlížela napadení svého partnera. Databáze In IUSTITIA, 2013.

Poškození jsou si také vědomi, že útok motivovaný pouze jejich odlišností se může kdykoli opakovat, necítí se ve veřejném prostoru bezpečně, prohlubuje se jejich izolace a odtržení od vnějšího světa.

Mým největším přáním? Bude to znít asi blbě, ale chci jít normálně do hospody. Už jsem tam nebyl přes dvacet let (od vraždy vzdáleného příbuzného pozn. aut.). Když chci jít sám, bojím se, že na mě budou koukat. Když chci jít s ostatníma (Romy, pozn. aut.), tak se bojím, že se budou bát, a něco se stane.⁵

Sami lidé ohrožení nebo vystavení předsudečnému násilí se za komunitu buď přímo považují, nebo ji fakticky tvoří. Prostřednictvím svých sociálních vazeb přichází do kontaktu s narativy vázícími se k násilí z nenávisti. Přitom platí, že téma dlouhodobé viktimizace je přítomné prakticky u všech případů předsudečných útoků, se kterými se lze setkat v praxi. Znamená to, že již před tím, než se sami stanou terčem předsudečného útoku, znají příběhy jiných lidí, kteří se s podobnými útoky setkali, mají představu, jak předsudečné útoky probíhají, i co mohou očekávat od systému trestní spravedlnosti.

Stejně silný jako narativ viktimizace se v příbězích poškozených objevuje i narativ očekávání stran systému, který jim má přinést spravedlnost, která však nepřichází. Jsme přesvědčeni, že anonymizované příběhy poškozených, získané mimo trestní řízení, jsou klíčem k pochopení jednak dopadu předsudečných útoků na život obětí, jednak k pochopení smyslu právní úpravy.

Mě bodnul normálně fěr, mi bylo asi 17. A když mi bylo 19, tak jsem přišel o ucho a... to mně taky udělal nacista [...] A to dopadlo tak, že já jsem dokonce věděl, kdo to byl, znal jsem toho člověka, podali jsme na něj trestní oznámení, já jsem vypovídal na policii, já nevím, proběhlo nějaký řízení a za měsíc to odložili s tím, že nemohli najít pachatele.

Iganski rozlišuje ve vztahu k trestným činům z nenávisti komunitu v trojím smyslu. Komunita **bezprostředně ohrožená předsudečnými útoky** je zpravidla definovaná prostřednictvím konkrétního poškozeného a prostorem (rodinnými vazbami, společnou domácností, ulicí, obcí, školou, mešitou, synagogou, ubytovnou apod.), v rámci kterého se pohybuje nebo v něm má sociální vazby. Členové takto definované komunity často pociťují obavy a strach stejně silně jako napadený, mohou být s napadeným v pravidelném kontaktu a mohou újmu, která mu byla způsobena, pociťovat jako újmu svou vlastní. Takovou komunitu mohou tvořit Romové na ubytovnách v severních Čechách, vůči kterým směřují pochody Dělnické strany sociální spravedlnosti, či lidé, kteří plánují účastnit se shromáždění hrlosti Prague Pride⁶ a vůči kterým směřují předsudečné výhrůžky.

„V pátek ve večerních hodinách mě kontaktovala devítičlenná romská rodina, která mě požádala o pomoc. Říkali, že jim sousedi v Rumburku vyhrožují a mají strach,“ uvedl pro server Romea.cz Robert Ferenc z občanského sdružení Čačipen. „Utekli už před polednem. Lesem se dostali až sem do Krásné Lípy, kde jsem požádal ostatní Romy, aby se o ně postarali,“ dodal Ferenc.⁷

⁵ Klientský rozhovor s klientem. Databáze In IUSTITIA, 2012.

⁶ Průvod popů vymítal z Prahy homosatanismus, vykuřoval svatého Václava. Idues.cz [online]. MAFRA, publikováno. 20. srpna 2016 [cit. 6. 2. 2017]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/protestujici-proti-prague-pride-satanismus-homosexualita-pox-/domaci.aspx?c=A160820_174709_domaci_ale.

⁷ Romské rodině vyhrožovali v Rumburku zabitím. Musela uprchnout. Romea.cz [online]. Romea, publikováno 27. 8. 2011, [cit. 6. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/romske-rodine-vyhrozovali-v-rumburku-zabitim-musela-uprchnout>.

Druhým typem komunity, která za určitých podmínek může pociťovat stejné pocity strachu a úzkosti, je pak širší komunita téhož druhu nebo dle Iganského **komunita poškozeného mimo bezprostřední okolí**. Stejně jako teroristické útoky přitahují pozornost široké veřejnosti, protože jsou často vnímány jako bezprostřední a neočekávaná hrozba, která může potkat každého, i trestné činy z nenávisti představují pro ohroženou komunitu téma, které v ní intenzivně a dlouhodobě rezonuje.

Brax⁸ hovoří o **teroristickém** (možná lépe terorovém, ve smyslu vzbudit strach) **efektu** trestných činů z nenávisti, které mají potenciál významně působit na celou komunitu ohrožených osob. Je potom více než zjevné, že u obecné kriminality takový efekt nevidíme. Pokud dojde ke krádeži peněženky v supermarketu, platí jen velmi zřídka, že se o ní dozví někdo jiný než konkrétní poškozený. Obdobně také informace o loupeži, pokud není provedena extrémním způsobem, se pouze omezeně dostanou mimo okruh bezprostředně zainteresovaných osob (poškozený, policie, pachatel). Podobný, ne však stejný, efekt můžeme vidět i u jiných trestných činů, které jsou natolik intenzivní, že mohou vzbudit obavu bezprostředně ohrožené komunity, avšak pouze po dobu, než je dopaden konkrétní pachatel (únosy, sexuální trestné činy).

*jako, takže to je myslím úplně běžná součást života, každodenního života každého Roma v týhle zemi.*⁹

V případě trestných činů z nenávisti strach přetrvává i delší dobu, a je důvodem konstrukce výše zmíněných narativů obětí. Pro úplnost obrazu intenzity narativů trestných činů z nenávisti připomeňme dvě vlny romské migrace, první kulminující koncem 90. let (kauza Matiční ulice),¹⁰ druhou následující bezprostředně po nenávistných demonstracích v Litvínově-Janově, resp. žhářském útoku ve Vítkově.

Třetím typem komunity, která může být trestnými činy z nenávisti zasažena, jsou **lidé, kteří společně s napadeným sdílí stejnou nebo podobnou osobnostní charakteristiku** (barvu pleti, víru, politické přesvědčení), a mohou se tak ze stejných důvodů stát terčem předsudečného násilí. V českém prostředí se tato blízkost ohrožení tradičně vyskytuje především mezi romskou a židovskou komunitou, kdy lidé přeživší holocaust mohou prožívat útoky rezonující s jejich osobní zkušeností stejně intenzivně jako lidé jimi bezprostředně ohrožení.

*Já nevím, co se vybaví mladým lidem, kteří píšou po zdech sprejem Cikáni do plynu nebo Židi do plynu. Nedovedu pochopit, proč to píšou, kde se v nich bere ta zloba.*¹¹

Jednání pachatele předsudečné trestné činnosti je do značné míry **symbolické**. Ani v případě, že je napaden „pouze“ jednotlivec, není útok veden pouze na tohoto konkrétního jednotlivce, ale na celou skupinu osob, kterou pro pachatele napadený jednotlivec představuje.

---

⁸ BRAX, David. On Hate Crime and Terrorism. Internationalhatestudies.com [online]. International Network for Hate Studies, publikováno 22. 12. 2015, [cit. 5. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.internationalhatestudies.com/on-hate-crime-and-terrorism/>.

⁹ Rozhovor s respondentem O-1. Rozhovor proveden v rámci projektu Lifecycle of Hate Crime. Červen 2016. Přepis.

¹⁰ Podrobně viz např. KOZLÍKOVÁ, Daniela. Romská otázka – překážka vstupu České republiky do Evropské unie? 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2001, s. 59.

¹¹ Rozhovor s Annou Hydrákovou-Kovanicovou v rozhlasovém pořadu Zátíší. Citováno dle EICHLER, Pavel. Umělci varují klipem před rozmachem neonacismu. IDnes.cz [online]. MAFRA, publikováno 20. 12. 2006 [cit. 5. 2. 2017]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/umelci-varuji-klipem-pred-rozmachem-neonacismu-fr8-/domaci.aspx?c=A061220_152908_domaci_pei.

Předsudečné trestné činy mají potenciál destabilizovat společnost, v níž spolu žijí nejrůznější skupiny osob, přičemž každé z těchto skupin jsou zaručena základní práva a svobody.

Populární obraz trestných činů z nenávisti je i v České republice obrazem extrémního násilí, ať se jedná o protiromské pogromy z poloviny devadesátých let dvacátého století nebo svého času aktuální žhářský útok ve Vítkově. Taková percepce následně vede k **podceňování nefyzických útoků nebo fyzických útoků menší intenzity**. Iganski upozorňuje, že takový přístup je chybný a je významně vytvořen médii, která si, ostatně jako v případě jakékoli kriminality, ke zveřejnění vybírají pouze nejbrutálnější projevy nenávisti.¹² Naopak mezi předsudečnými útoky převažují ty, v nichž se fyzické násilí nenachází.¹³ Zkoumání intenzity útoků se ve své studii věnoval též Dunbar.¹⁴ Zjistil, že 80 % útoků se obešlo bez vážného zranění, z toho 31% mělo za následek drobné zranění vyžadující lékařskou pomoc, 15,5% bylo bez následku nebo sestávalo pouze z výhrůžek (34,5 %).

Podobný obraz o útocích z nenávisti přináší také domácí statistiky.¹⁵

Tato každodennost předsudečných útoků by ze strany orgánů činných v trestním řízení neměla být přehlížena, škoda, kterou způsobují, totiž leží především v psychickém stavu obětí, v jejím pocitu bezpečí a především v nevratném zásahu do její důstojnosti. Viktimizaci, kterou trestné činy z nenávisti způsobují, je potřeba vnímat jako *proces*¹⁶ a *kontinuum*,¹⁷ tedy situace, které zahrnují drobnou diskriminaci, marginalizaci, exkluzi a nakonec i verbální a fyzické útoky. Byť se trestní právo soustředí pouze na poslední dva projevy diskriminace, nelze zásadně odhlédnout od kontextu, ve kterém se dějí:

*tj. postrašit poškozené, které jako Romy v obci nechtěli, aby obec opustili, což je požadavek hrubě zasahující poškozené, jejich právo na rovnost, dotýkající se jejich důstojnosti a závažně zasahující do života rodiny. Závažnost způsobu vyhrožování, jaký obžalovaní použili, je dána i negativní zkušeností Romů s útoky, a to konkrétně i v souvislosti se známým útokem ve Vítkově.*¹⁸

---

12 IGANSKI, 2008, op. cit., s. 15.

13 IGANSKI, 2008, op. cit., s. 16.

14 DUNBAR, 2003, op. cit., s. 208.

15 Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti. Praha: Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky, 2012. s. 13.

16 HALL, 2005, op. cit., s. 65.

17 IGANSKI, 2008, op. cit., s. 6.

18 Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 26. 9. 2012, sp.zn. 5T5/2012.

2 EXTREMISMUS A PŘEDSUDEČNÉ NÁSILÍ

V praxi se In IUSTITIA setkává s přístupem orgánů činných v trestním řízení, kdy tyto nepovažují napadení za předsudečné, pokud zároveň u pachatele nezjistí napojení na extremistické skupiny, nebo projevené extremistické postoje. Typických extremistických předsudečných útoků je však ve skutečnosti velmi málo. Pachatelem obvykle nebývá od pohledu identifikovatelný skinhead, útok nemá obvykle podobu napadení baseballovými páčkami.

Jak pozvolna dochází k legitimizaci rasistických a předsudečných postojů, pro širokou veřejnost přestává být tabu takové své postoje veřejně projevovat. Společně se šířením strachu z cizího (zejména migrantů a tzv. islamizace) se mnohým dokonce může jevit jako žádoucí a hrdinské předsudečný útok vykonat. Veřejnost je prostřednictvím nenávistných hnutí nebo i politických stran neustále vyzývána k obraně nějakých obvykle blíže nespecifikovaných „našich hodnot“.

Předsudečná motivace tak může často být přítomna i v jednání spáchaném osobou, která žádnou extremistickou minulost nemá, nikdy se extremisticky neprojevovala a v minulosti třeba i vstupovala do interakcí s odlišnými osobami, přičemž tehdy na ně rovnou nezaútočila. V rámci obhajoby tak pachatelé uvádějí, že na základní školu chodili s Romem, na pracovišti se dobře snášejí s Ukrajinci, nakupují v obchodě vlastněném Vietnamci. Pomineme-li fakt, že nikdy není jako svědek volán onen dávný romský spolužák nebo ukrajinští kolegové a neznáme tak jejich verzi příběhu, skutečnost, že pachatel dříve na odlišné osoby nezaútočil, nemusí naprosto nic znamenat. Ostatně osoba usvědčená z trestného činu krádeže také možná před tím ještě nic neukradla a nájemný vrah také musel mít svoji historicky první zakázku.

Důvodů, proč pachatel není členem žádného extremistického hnutí, může být celá řada a ne jen to, že pachatel ve skutečnosti nemá žádné předsudky. Pachatel se možná nerad organizuje, nebo nemá žádné kontakty na někoho z extremistické skupiny. Možná se domnívá, že takové skupiny jsou pro mladší/starší. Možná má strach, že by mu napojení na extremistické uskupení uškodilo v pracovním nebo osobním životě. Možná se ještě nerozhodnul se k nějaké skupině připojit.

Je-li pachatel přímo dotazován na své členství v nějaké extremistické skupině, zcela logicky svou odpověď přizpůsobuje faktu, že pokud by vyšla najevo předsudečná motivace útoku, mohlo by mu to přitížit. Dále může mít obavu, že by byl navíc ještě postižen v souvislosti se svou případnou účastí na nějakém extremistickém uskupení. Nelze proto očekávat, že pachatel (který v rámci své obhajoby nemusí v žádném

případě přiznat vše po pravdě) uvede, že sympatizuje s extremistickými skupinami, nebo je v některé dokonce členem.

S ohledem na shora uvedené důvody je tedy zřejmé, že spoléhat se při hodnocení motivu jednání na to, zda lze pachatele považovat za extremistu, či nikoliv, nepostačí a že naopak takové hodnocení vede k tomu, že trestný čin není správně vyhodnocen a uložená sankce nereflektuje jeho skutečnou závažnost.

V další části této publikace se proto věnujeme celé řadě dalších indikátorů, které nasvědčují tomu, že spáchaný trestný čin byl předsudečně motivován.

3 PROKAZOVÁNÍ ÚMYSLU A INDIKÁTORY PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ

Rozpoznání předsudečné motivace je nezbytné pro stanovení sankce tak, aby odpovídala závažnosti posuzovaného jednání.

V praxi se soudce pravděpodobně nejčastěji setkává s úmyslem přímým, kdy pachatel ví o protiprávnosti svého jednání, chce porušit zákon a zaútočit na některý jím chráněný zájem. V případě trestného činu násilí vůči skupině obyvatelů a proti jednotlivci tedy pachatel chce užít proti druhému násilí pro jeho skutečnou či domnělou charakteristiku nebo mu ze stejného důvodu vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, a zároveň si je pachatel vědom toho, že jeho jednání je v rozporu se zákonem. V případě dalších trestných činů, u kterých je předsudečná pohnutka součástí základní skutkové podstaty, je přímo úmyslem pachatele v rozporu se zákonem hanobit vybranou skupinu osob či vybízet ostatní, aby k takové skupině zaujali nenávistný postoj a pachatel si je vědom, že takové jednání je protizákonné.

V případě kvalifikovaných skutkových podstat se pak úmysl musí vztahovat jak k činu popsanému v základní skutkové podstatě, tak k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Ze znění příslušných ustanovení je tedy zřejmé, že pachatel musí vědomě učinit výběr jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou charakteristiku. Pachatel tedy musí mít vůli výběr na základě předsudku provést. Je tedy zřejmé, že předsudečné trestné činy jsou činy úmyslnými.

Úmysl přitom může být i nepřímý. Tento nepřímý úmysl se může vztahovat k chráněnému zájmu. Pachatel tedy provede vědomý výběr skupiny, na kterou bude útočit, na základě předsudku, s rozsahem újmy pak bude přinejmenším srozuměn. Pachatel bude například uvádět o uprchlících taková sdělení, o nichž mu bude zřejmé, že jiné mohou způsobem, jakým jsou prezentovány, podnítit k nenávisti.

Vzhledem k tomu, že se jedná o úmyslné trestné činy, stojí praxe před výzvou spočívající v prokazování tohoto úmyslu.

Často je v případě prokazování předsudečné motivace spoléháno na verbální projevy. Pokud takové projevy chybí, nesprávně to často vede k závěru, že se o předsudečně motivovaný trestný čin nejednalo. Ani posuzování předsudečné pohnutky znalci z oboru psychologie se nejeví být účelné. Znalec nemůže nikdy zcela vyloučit, že projev pachatele je uzpůsoben tak, aby se tento jevil pro znalce (a tím pádem i pro

soud) v lepším světle. I když znalec z oblasti psychologie může mít nástroje, jak dlouhodobé předsudky rozpoznat, samotný fakt, že pachatel má dlouhodobě nějaké předsudky, nemůže být soudně potrestán, a skutečný důvod konkrétního napadení nemůže být nástroji, kterými disponuje znalec z oboru psychologie, odhalen.

S ohledem na uvedené je třeba přítomnost předsudečného motivu zkoumat ve světle celé řady okolností, a to nejen na straně pachatele, resp. jeho verbálních projevů či jejich absence. Existuje několik okolností, které představují určité společné jmenovatele předsudečného násilí a podle nichž lze na předsudečnou motivaci útoku usuzovat.

Při posuzování, zda se v daném případě mohlo jednat o předsudečně motivovaný trestný čin, je nutno zkoumat indikátory, pokud jde o:

- poškozeného,
- útočníka,
- upůsob provedení trestného činu,
- místo a čas spáchání trestného činu,
- absence jiného motivu.

Jednotlivým shora uvedeným indikátorům se blíže věnujeme v následujících podkapitolách této příručky

3.1 INDIKÁTORY NA STRANĚ POŠKOZENÉHO

Při posuzování, zda mohl být trestný čin veden předsudečnou pohnutkou, je potřeba zabývat se několika aspekty na straně osoby poškozeného.

3.1.1 POŠKOZENÝ JAKO DŮVOD K NAPADENÍ UDÁVÁ NENÁVISTNÝ MOTIV

Poškozený je zpravidla přímým svědkem napadení. Zná průběh útoku, ví, co mu předcházelo a co následovalo, slyšel projevy útočníka. Pokud je poškozeným příslušník menšiny, může mít s více či méně závažnými předsudečnými útoky již předchozí zkušenosti a může tak být schopen identifikovat předsudečný motiv lépe než příslušník majority, který se s předsudečným napadáním nikdy nesetkal.

3.1.2 ODLIŠNOST POŠKOZENÉHO OD ÚTOČNÍKA

Významným indikátorem předsudečné motivace útoku je skutečnost, že poškozený se od útočníka liší barvou pleti, etnicitou, vyznáním, politickým přesvědčením, sexuální orientací či identitou, příslušností k subkultuře („punkáč“, „dredař“), socioekonomickým statusem (osoba bez přístřeší) a podobně.

3.1.3 PŘÍSLUŠNOST NAPADENÉHO K MENŠINĚ

Pokud poškozený patří v dané lokalitě k menšině, je to též jedním z indikátorů, že by se mohlo jednat o předsudečně motivovaný trestný čin. Motivací takového napadení může být snaha „vyčistit“ danou lokalitu od něčeho, co útočník vnímá jako nežádoucí cizí prvek (např. osoby romského etnika, Židé, muslimové).

3.1.4 NAPADENÝ JE VÝZNAMNÝM PŘEDSTAVITELEM SVÉ KOMUNITY

Jelikož předsudečně motivovaná napadení mají velký symbolický charakter, jejich terčem se mohou stát osoby, které v očích útočnicka svou komunitu nějak reprezentují. Je-li tedy terčem napadení například celebrita romského původu nebo jiné barvy pleti, duchovní, nebo například osoby pracující ve známé neziskové organizaci, je potřeba zvažovat i předsudečnou motivaci útoku.

3.2 INDIKÁTORY NA STRANĚ ÚTOČNÍKA

Při posuzování, zda mohl být trestný čin veden předsudečnou pohnutkou, je potřeba zabývat se několika aspekty na straně osoby útočnicka.

3.2.1 PROJEV A STYLIZACE ÚTOČNÍKA

Pokud se útočník před, při anebo po napadení vyjadřuje nenávistně nebo pohrdavě ohledně některé skupiny osob ohrožené předsudečným násilím, je možné, že jeho motivací byl právě předsudek. Dále pak mohou mít útočníci na svých sociálních sítích odkazy na nejrůznější nenávistné ideologie (sdílet píseň neonacistické kapely, sdílet symboliku nenávistných ideologií, sdílet nenávistné výroky politiků apod.). Určitým vodítkem může být také vzhled, nicméně ne vždy útočník odpovídá představě o typickém holohlavém „náckovi“.

3.2.2 MINULOST

Indikátorem předsudečné motivace může být také skutečnost, že se útočník již dříve předsudečně motivovaného napadení dopustil, přispívá nenávistnými příspěvky na sociální sítě, nebo se účastní demonstrací vyzývajících k porušování práv některých skupin osob (např. protiromské demonstrace, demonstrace proti muslimům).

3.2.3 ČLENSTVÍ V Hnutí NEBO ORGANIZACI POTLAČUJÍCÍ LIDSKÁ PRÁVA

Jestliže se pachatel zároveň organizuje v některé politické straně, občanském sdružení nebo neformálním uskupení, které je známo propagací potlačování lidských práv některých skupin osob, může se též jednat o indikátor toho, že napadení bylo motivováno předsudkem.

3.2.4 SKUTEČNOST, ŽE SE POŠKOZENÝ S ÚTOČNÍKEM NEZNALI

Dlouhou dobu měla odborná veřejnost za to, že jedním z indikátorů na straně útočnicka je fakt, že se pachatelé s poškozenými neznají. Zejména v poslední době je však tento koncept postupně opouštěn. Masonová¹⁹ provedla studii o rasismem motivovaných incidentech, která prokázala, že většina poškozených svého útočnicka znala, věřila nebo podezřívala svého souseda nebo někoho ze svého okolí (82,5 %), dalších 7,5 % obětí uvedlo jako útočnicka někoho ze svého místa zaměstnání, ve 2,5 % případech se jednalo o rodinu. Vyloženě neznámý pachatel poškozené napadl v 2,5 % případů.²⁰

---

¹⁹ MASON, Gail. Hate Crime and the Image of the Stranger. *British Journal of Criminology*. 2005, 45, s. 839.

²⁰ MASON, 2005, op. cit., s. 851.

Zajímavý psychologický vhled do světa pachatelů trestné činnosti z nenávisti přináší dvě studie²¹ Ministerstva vnitra z nedávné doby.²² Pro prostředí České republiky bylo potvrzeno, že mezi pachateli výrazně převyšují muži nad ženami (97 %)²³ a mladí lidé (věkový průměr 26,8 let).²⁴ Poměr mezi zaměstnanými a nezaměstnanými je téměř stejný (30 % : 32 %)²⁵, z hlediska vzdělání mělo 30 % osob vzdělání základní, 38 % bylo vyučeno, pouze 2 % byli vysokoškoláci.²⁶

Součástí objasňování trestných činů z nenávisti často, především u násilných trestných činů, bývá i testování psychopatie pachatele. Studie potvrdila, že většina pachatelů (60 %) vyrůstala v prostředí bez anamnestické zátěže (alkoholismus, domácí násilí, gambling, kriminalita rodičů).²⁷ Z hlediska psychologického se pak jednalo o osoby nedostatečně prožívající emoce (53 %), nevyzrálé (53 %), emočně nestabilní (47 %) a impulzivní (47 %) osobnosti. Byli to také lidé se sníženou sebekontrolou (40 %), agresivní jedinci (33 %) či osoby, které neprožívají úzkost (33 %). Dle této studie rozděluje pachatele na *kriminální agresory*, tedy osoby, které jsou agresivní, impulzivní a s disociálními vlastnostmi, a *na skupině závislé pachatele*, tedy osoby neimpulzivní dobře se ovládající, s potřebou někam patřit.²⁸ Přítomnost psychické nemoci jako dominantního faktoru vylučuje Dunbar.²⁹

Extremistický, resp. ideologický pachatel, se mezi pachateli trestných činů z nenávisti vyskytuje pouze ve 20 %, resp. 1 %³⁰ (!) případů. Dle Dunbara³¹ je toto číslo dokonce ještě menší, osoby organizované v nějaké nenávistné skupině tvoří pouze 13,8 % populace pachatelů. Štěchová upozorňuje na stereotyp a bagatelizování útoků příslušníků extremistických skupin na Romy spočívající jednak v jejich zlehčování, ale především prezentaci těchto útoků jako výlučně útoků páchaných extremisty, resp. skinheady, navíc mladými.³² Jako častý argument ke svému vyvinění pachatelé používají to, že byli pod vlivem alkoholu. Byť některé studie přítomnost alkoholu během napadení potvrzují,³³ Čírtková proti exkulpaci z důvodů intoxikace varuje.³⁴

---

21 Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti, 2012, op. cit., s. 39; Analýza dostupných soudních rozsudků pachatelů extremistické, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti. Praha: Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky, 2012, s. 50.

22 Limity studií lze spatřovat v malém výzkumném vzorku (u studie pachatelů 15 osob), ve skutečnosti, že se jedná o odsouzené pachatele, tedy ty, kteří se nechali chytit a odsoudit, a též v konceptu extremistického pachatele, který se promítá do toho, kdo a za jaký trestný čin je odsouzen, a kdo tedy bude tvořit výzkumný vzorek. V každém případě však přináší aktuální data platná pro Českou republiku.

23 Analýza rozsudků, 2012, op. cit. s. 16.

24 Analýza rozsudků, 2012, op. cit. s. 17.

25 Analýza rozsudků, 2012, op. cit. s. 20.

26 Analýza rozsudků, 2012, op. cit. s. 21.

27 Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele, 2012, op. cit. s. 17.

28 Tamtéž, s. 29.

29 DUNBAR, 2003, op. cit. s. 207.

30 Analýza rozsudků, 2012, op. cit. s. 32.

31 DUNBAR, 2003, op. cit., s. 207.

32 ŠTĚCHOVÁ, Markéta, 2001, op. cit., s. 38.

33 Analýza rozsudků, 2012, op. cit., s. 32.

34 ČÍRTKOVÁ, 2009, op. cit. s. 161.

3.3 INDIKÁTORY VE ZPŮSOBU PROVEDENÍ

Při posuzování, zda mohl být trestný čin veden předsudečnou pohnutkou, je potřeba zabývat se také způsobem jeho provedení.

3.3.1 VERBÁLNÍ PROJEVY

Předsudečný motiv může být patrný i z projevů pachatele. Může přitom jít o rasistické nadávky, slogany či nápisy. Některá nenávistná uskupení používají určitou symboliku, zkratky, akronymy apod. (např. číslovka 88 znamená dvakrát osmé písmeno v abecedě, tedy HH, což znamená „Heil Hitler!“). Je ale potřeba zdůraznit, že absence takového projevu neznamena, že se o předsudečné násilí nejedná. Jak vyplývá z tohoto manuálu, indikátorů předsudečného násilí je celá řada.

3.3.2 SYMBOLICKÝ VÝZNAM ÚTOKU A JEHO BRUTALITA

Jak už jsme psali výše, jedním z důležitých znaků předsudečného násilí je jeho symboličnost, kdy skrze jednotlivce útočník zamýšlí vyslat signál celé skupině. To se může projevit i ve způsobu provedení útoku. Může se jednat o žhářský útok jako symbol zničení celé skupiny lidí, nebo součástí útoku může být symbol oprátky (tedy symbolicky poprava, lynčování). Jelikož poškozený je pro útočníka reprezentantem celé skupiny, které chce napadením vyslat zprávu, může být útok veden velmi brutálním způsobem, aby tato „zpráva“ byla dostatečně důrazná. Je však třeba na tomto místě zdůraznit, že absence brutality neznamena, že by se nemohlo jednat o předsudečný útok, nebo že by tento útok nebyl dostatečně závažný.

3.3.3 PROVEDENÍ ÚTOKU V OBDOBÍ KOLEM VÝZNAMNÉ UDÁLOSTI

Významné události mohou mít nejrůznější podobu. Nemusí se přitom jednat jen o významné dny pro skupinu, z níž pochází poškozený (Mezinárodní den památky obětí holokaustu) nebo k níž se hlásí pachatel (den narození A. Hitlera). Může jít i o významné události v ryze osobní rovině, jako byl shora zmiňovaný coming out. Také může jít o události, které nejsou konkrétně časově ohraničené (např. zvýšený pocit ohrožení, vyvolaný médii v souvislosti s řešením uprchlických kvót). Dále může jít o reakci na nějaký incident (útok, trestný čin, ke kterému došlo v určité lokalitě).

3.3.4 STEREOTYPIZUJÍCÍ ZÁMINKA A DVOJÍ STANDARD

Z praxe In IUSTITIA vyplývá, že pachatelé téměř vždy prezentují svůj předsudečný útok jako reakci na předchozí chování své oběti. Uvádějí, že to byla sice reakce příkrá, avšak ospravedlnitelná předchozími událostmi. Těmito předchozími událostmi, které pachatel na svou obhajobu uvádí, však jsou situace, které by v případě majoritní populace prošly bez povšimnutí, nebo by byla reakce jen mírná. V případě početnější rodiny z minority přichází rovnou fyzické napadení, či dokonce napadení se zbraní. Pachatel pak uvede, že to byla reakce na nadměrný hluk. Lze přitom předpokládat, že hlasitějšímu sousedu z majority by ostatní leda psali ostré vzkazy na domovní nástěnku, ti odhodlanější by věc řešili na schůzích SVJ nebo s přestupkovou komisí.

V případě rodiny z minority je ale za neúnosný hluk považován v zásadě každý hlasitější projev, za vinu je takové rodině kladeno jednání celé skupiny. Může jít o obvyklé stereotypní prohlášení, že např. Romové jsou takoví, že dělají „bordel“ všude.

3.4 INDIKÁTORY VZTAHUJÍCÍ SE K MÍSTU A ČASU PROVEDENÍ ÚTOKU

Při posuzování, zda se jednalo o předsudečně motivovaný incident, je potřeba zkoumat též indikátory, které se týkají místa a času provedení útoku.

3.4.1 DOBA VÝZNAMNÁ PRO SKUPINU, KTEROU POŠKOZENÝ REPREZENTUJE

Může jít o útok v období náboženského svátku, shromáždění apod. Pachatelovo jednání je tak opět značně symbolické. Volba doby napomáhá pachateli fakticky (pokud je útok spáchán přímo na místě události) nebo symbolicky (o útoku se v souvislosti s danou událostí celá komunita více dozví) zasáhnout co největší množství osob.

3.4.2 DOBA VÝZNAMNÁ PRO SKUPINU, KE KTERÉ SE HLÁSÍ ÚTOČNÍK

Kromě významných dní, jako jsou např. datum narození představitele skupiny, datum, kdy došlo k uvěznění nebo propuštění osoby, kterou skupina považuje za svého významného člena apod., se předsudečné útoky objevují také bezprostředně po demonstracích, kulturních a sportovních akcích, koncertech apod.

3.4.3 MÍSTO VÝZNAMNÉ PRO SKUPINU, KTEROU POŠKOZENÝ REPREZENTUJE

Volba místa může rovněž vycházet ze symboličnosti předsudečných napadení. Pachatel volí místo významné pro komunitu, aby ji zasáhl prostřednictvím oběti jako celek a také, aby ji zasáhl co nejvíce. Volba místa může být vedena snahou pachatele „znesvětit“ místo, které je pro napadanou skupinu důležité a ukázat, že tato skupina není vítána a ani na svých důležitých místech není v bezpečí.

3.4.4 OPAKOVANÉ NAPADÁNÍ

V některých případech není snadné zjistit, zda je konkrétní den nebo místo pro některou skupinu něčím významné (nemusí jít přímo o napadení muslima před mešitou o ramadánu, ale třeba o napadení v určitém klubu). V takovém případě může jako vodítko sloužit skutečnost, že se napadání v daném čase/místě opakuje. Jestliže na určitém místě a/nebo v určitém čase dochází opakovaně k napadání osob stejné barvy pleti, etnika, vyznání, politického přesvědčení apod., může to znamenat, že motivace útoků je předsudečná.

4 SKUTKOVÉ PODSTATY POSTIHUJÍCÍ PŘEDSUDEČNOU TRESTNOU ČINNOST

Předsudečné útoky lze postihovat jako trestné činy, jejichž výčet pro lepší orientaci nabízíme níže v této části textu.

Jednotlivé trestné činy lze dělit na ty, u kterých je předsudečná pohnutka součástí základní skutkové podstaty a trestné činy, u kterých předsudečná podmínka vede k použití vyšší trestní sazby. Dále může samozřejmě předsudečná pohnutka představovat obecnou přitěžující okolnost.

Přehled jednotlivých trestných činů nabízí následující tabulka.³⁵ O trestných činech, u kterých je předsudečná pohnutka součástí základní skutkové podstaty, je pojednáno níže.

Trestné činy, u kterých je předsudečná pohnutka součástí základní skutkové podstaty	
Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, Díl 5 Trestné činy narušující soužití lidí	
Násilí vůči skupině obyvatelů a proti jednotlivci	§ 352 odst. 2
Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob	§ 355
Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	§ 356
Hlava XIII. Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy	
Díl 1 Trestné činy proti lidskosti	
Genocidium	§ 400
Útok proti lidskosti	§ 401 písm. e)
Apartheid a diskriminace skupiny lidí	§ 402
Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka	§ 403
Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka	§ 404
Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	§ 405
Trestné činy, u kterých je diskriminační pohnutka podmínkou použití vyšší trestní sazby	
Hlava I. Trestné činy proti životu a zdraví	
Vražda	§ 140 odst. 1 a 2, 3 písm. g)
Těžké ublížení na zdraví	§ 145 odst. 1, 2 písm. f)
Ublížení na zdraví	§ 146 odst. 1, 2 písm. e)
Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení	§ 149 odst. 1, 2 písm. c)

³⁵ Tabulka převzata z disertační práce Mgr. Kláry Kalibové, Ph.D.: Mgr. Klára Kalibová, Ph.D. *Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé právní aspekty*. Brno, 2017. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Vedoucí práce Prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.

Předsudečné trestné činy

Hlava II. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobností, soukromí a listovního tajemství	
Zbavení osobní svobody	§ 170 odst. 1, 2 písm. b)
Omezování osobní svobody	§ 171 odst. 1, 2 písm. b)
Zavlečení	§ 172 odst. 1 a 2, 3 písm. b)
Vydírání	§ 175 odst. 1, 2 písm. f)
Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí	§ 183 odst. 1, 3 písm. b)
Hlava V. Trestné činy proti majetku	
Poškození cizí věci	§ 228 odst. 1 a 3 písm. b)
Hlava V. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných	
Zneužití pravomoci úřední osoby	§ 329 odst. 1, 2 písm. b)
Hlava XII. Trestné činy vojenské	
Urážka mezi vojáky	§ 378 odst. 1, 2
Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilí	§ 379 odst. 1, 2 písm. d)
Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůžkou násilí	§ 380 odst. 1, 2 písm. c)
Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti	§ 382 odst. 1, 2 písm. c)
Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností	§ 383 odst. 1, 2 písm. c)
Obecná přitěžující okolnost § 42 písm. b)	

4.1 NÁSILÍ PROTI SKUPINĚ OBYVATEL A PROTI JEDNOTLIVCI

Podle ustanovení § 352 odst. 2 trestního zákoníku bude potrestán ten, kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání. Stejně tak bude dle odst. 3 předmětného ustanovení potrestán ten, kdo se ke spáchání takového trestného činu spolčí nebo srotí nebo kdo daný trestný čin spáchá tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Ustanovení § 352 odst. 2 trestního zákoníku je ve vztahu speciality k ustanovení § 352 odst. 1, odst. pak lze teoreticky využít k ochraně skupin obyvatelů ohrožených předsudečným násilím, na které odst. 2 nepamatuje, avšak vzhledem k mírnější trestní sazbě, která pachateli dle odst. 1 hrozí, by tato ochrana byla značně nepoměrná.

Toto ustanovení tedy postihuje čtyři typy protiprávního jednání:

- užití násilí,
- vyhrožování usmrcením,
- vyhrožování ublížením na zdraví,
- vyhrožování způsobením škody velkého rozsahu.

Užití násilí nemusí dosahovat podstatnější intenzity, poškozenému také nemusí být nutně způsobeny škody na zdraví. Dle judikatury pro naplnění skutkové podstaty postačuje házení předmětů po poškozeném (Rozsudek Okresního soudu ve Frýdku Místku ze dne 27. 1. 2012, sp. zn. 1T15/2012), fyzické zranění menšího rozsahu (Trestní příkaz Okresního soudu v Hodoníně ze dne 5. 11. 2015, sp. zn. 3T171/2015)

či fyzické zranění vyžadující menší lékařské ošetření (Rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 4. 6. 2013, sp. zn. 6T3/2013).

K vyhrožování usmrcení může potom dojít **přímo**:

Vy zkurvení bílí gadžové, vy bílé kurvy, bílé svině, všechny vás zabijeme, všechny vás vypálíme, už jsme dnes dva sundali“, vzápětí oba nezletilé napadli i fyzicky tak, že ml. P.M., dvakrát strčil rukama nezl. J. J. do oblasti hrudníku a P. H. jedenkrát strčil oběma rukama nezl. V. P. taktéž do oblasti hrudníku, aniž by jim způsobili zranění. (Rozsudek Okresního soudu v Karviné ze dne 25. 8. 2015, sp. zn. 10Tm15/2015.),

ale **i nepřím**o, pokud jsou tyto nepřímé výhrůžky dostatečně intenzivní a lze z nich usuzovat na úmysl útočníka:

ty černá cigánská kurvo, potáhneš do plynu a zametu s tebou jako Hitler s cigánama.³⁶

Taktéž vyhrožování ublížením na zdraví lze nalézt v judikatuře obecných soudů:

nemám rád černý, nesnáším cikány, černá svině, stejně jednou tě dostanu.³⁷

4.2 HANOBNÍ NÁRODA, RASY, ETNICKÉ NEBO JINÉ SKUPINY OSOB

Podle ustanovení § 355 odst. 1 se tohoto trestného činu dopustí ten, kdo veřejně hanobí některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání. V odst. 2 poté kvalifikovaná skutková podstata přísněji postihuje případy, kdy útočník spáchá trestný čin nejméně se dvěma osobami, nebo tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Obsahem tohoto trestného činu je tedy veřejně provedený verbální útok vedený buď vůči skupině obyvatel, nebo vůči zákonem chráněnému statku, jednotlivec touto skutkovou podstatou chráněn není. Za hanobení je dle komentářové literatury obvykle považován subjektivní, hrubě urážlivý projev nebo úmyslné snižování vážnosti, přičemž tento projev musí být pronesen veřejně.

Aby byl výrok útočníka uznán za hanobící, **nemusí bezpodmínečně směřovat vůči celé skupině osob**, jeho urážlivost a generalizace se posuzuje z jeho celého kontextu:

Výrok ve znění „mrtvý cikán plave po vodě a to patří k přírodě“ je výrazem očividného opovržení jasně vymezenou etnickou skupinou osob. Tento výrok je evidentním vyjádřením myšlenky podřadného postavení romského etnika a méněcennosti života jeho příslušníků.³⁸

---

³⁶ Rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 7. 5. 2013, sp. zn. 9T5/2013.

³⁷ Rozsudek Okresního soudu ve Strakoněch ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 18T62/2013.

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2017, sp. zn. 7Tdo 532/2014.

Trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob se útočník může dopustit i tehdy, když přirovná osobu tmavé barvy pleti k „opici“³⁹, nebo v případě, že použije vulgaritu typu „žlutá vietnamská svině“⁴⁰ „bílá mrdko“⁴¹

Pro závěr o naplnění skutkové podstaty může být pro soud také podstatný **způsob pronesení hanobícího výroku a jeho kontext**:

křičel na ně hrubým hlasem se zjevným urážlivým a hanlivým záměrem slova: „cikáni, cikáni!“, přičemž věděl a jednal tak proto, že M. P. je romka.“⁴²

Hanobící projev může taktéž využívat **existující stereotypy** jako například zneužívání sociálních dávek⁴³ či nezaměstnanost.⁴⁴

Problematickým momentem se zde může jevit automatické podřazení útoku pod skutkovou podstatu trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob v případě, kdy při něm zazněly hanlivé **výroky hanobícího charakteru, ač jsou následovány závažnějším jednáním** pachatele. Takovým případem mohou být vulgární výrazy pronášené ve vazbě na výhrůžky smrti či následované užitím fyzického násilí, kdy by jednání útočníka mělo být správně posouzeno jako trestný čin násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle ustanovení § 352 odst. 2 trestního zákoníku. Takové situace ilustrují i následující rozhodnutí obecných soudů:

pokračoval ve vulgárních urážkách směřujících vůči policejní hlídce a mimoto strážníka xxx urážel rasově motivovanými výrazy s ohledem na jeho příslušnost k romskému etniku a vyhrožoval mu také zabitím.“⁴⁵

nejprve slovně napadl hrubými a urážlivými výroky xxx a xxx, poté xxx napadl i fyzicky tak, že ji srazil k zemi, oběma následně vyhrožoval, že je zabije tak, že je postřílí pistolí, kterou si přinese a současně vykřikoval, že „vystřelí všechny černý a že cikáni patří do plynu“.⁴⁶

V tomto případě útočník vyhrožoval poškozeným smrtí z důvodu jejich národnosti, i zde tak měl být útok kvalifikován jako trestný čin dle § 352 odst. 2 trestního zákoníku, ač byl posouzen jako souběh přečinů dle § 353 odst. 1, § 355 odst. 1 písm. a) a § 358 odst. 1 trestního zákoníku.

Dále lze také zmínit útok zahrnující fyzické napadení, který byl i přesto postižen pouze jako přečin podle § 355 odst. 1 trestního zákoníku a potrestán trestem odnětí svobody v trvání šesti měsíců s podmíněným odložením na zkušební dobu osmnácti měsíců:

na témže místě ještě fyzicky napadl nejméně několika údery pěstmi do hlavy na zemi ležícího Z. Š., [...] hlasitě vykřikoval, a to i za přítomnosti zasahujících hlídek Policie České republiky: „Mrtvej cikán, dobrej cikán!“⁴⁷.

---

39 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2017, sp. zn. 7Tdo 532/2014.

40 Rozsudek Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 5. 11. 2012, sp. zn. 2Tm6/2012.

41 Rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. 23T265/2013.

42 Rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 1. listopadu 2012, sp. zn. 1T184/2012.

43 Rozsudek Okresního soudu v Ostravě ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. 11T177/2014.

44 Trestní příkaz Okresního soudu v Ostravě ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 3T121/2013.

45 Rozsudek Okresního soudu v Hodoníně ze dne 6. ledna 2015, sp. zn. 3T171/2014.

46 Trestní příkaz Okresního soudu v Jičíně ze dne 2T46/2012.

47 Trestní příkaz Okresního soudu v Olomouci ze dne 27. 4. 2012, sp. zn. 5T258/2012.

4.3 PODNĚCOVÁNÍ K NENÁVISTI VŮČI SKUPINĚ OSOB NEBO K OMEZOVÁNÍ JEJICH PRÁV A SVOBOD

Podle ustanovení § 356 odst. 1 se tohoto trestného činu dopustí ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Stejně bude dle odst. 2 předmětného ustanovení potrestán ten, kdo se k dříve uvedenému spolčí nebo srotí. Kvalifikovaná skutková podstata potom v odst. 3 přísněji postihuje situace, kdy útočník spáchá čin uvedený v odst. 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo se aktivně účastní takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

Cílem této skutkové podstaty je ochrana vymezených skupin osob před nenávistí a omezováním jejich práv. Podněcováním se dle komentářové literatury rozumí veřejně učiněný takový projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist nebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práva a svobod výše vymezených skupin obyvatel. Podstatné přitom není, zda takový projev skutečně v jiných vzbudí nenávist, útok je dokonán již projevem. Tento projev může být učiněn v různé formě – verbálně, písemně, přímo, nepřímo nebo skrytě.

Skutková podstata podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod je jediná, kterou lze užít k ochraně tzv. jiné skupiny osob. Toho lze využít i ve vztahu k problematice osob s menšinovou sexuální orientací:

při karnevalovém pochodu osob s menšinovým sexuálním zaměřením, též zvaným jako „Pochod hrdosti“, vědomě a dobrovolně poskytl rozhovor reportérovi studentské televize Úkáčko.tv s vědomím, že bude tento rozhovor zaznamenán na audiovizuální zařízení a následně bude zveřejněn [...] vyjádřil své názory následovně: „já si myslím, že homosexualita, to je hnus a patologie, že je to prostě to, co v dnešní společnosti vůbec nemá právo na existenci“ a dále na položenou otázku reportéra [...] odpověděl „to jsou prostě lidi, který by podle mého názoru asi by měli být, já nevím, zavřený do nějakých. ... možná koncentračních táborů, klidně.“⁴⁸

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod lze spatřovat také v jednání pachatelů, kteří se dopouští štvání proti Romům prostřednictvím upozorňování na fakt, že jsou zátěží pro sociální systém. Dále je citován trestní příkaz vydaný v případě pachatele, který vytvořil veřejně přístupné webové stránky, na kterých zveřejňoval následující:

několik příspěvků poukazujících na nepřizpůsobivost romského etnika, lokální problematiku a incidenty s Romy na Teplicku, a spojovaly téma nízké sociální adaptability, lokálně zvýšené kriminality a nezaměstnanosti s přítomností romského etnika.⁴⁹

---

⁴⁸ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 2T23/2015

⁴⁹ Trestní příkaz Okresního soudu v Teplicích ze dne 6. 11. 2012, sp. zn. 6T152/2012.

Předsudečné trestné činy

Dále lze uvést také motiv pomsty, který je v případech předsudečných trestných činů poměrně častý. V následujícím případě útočník zveřejnil na sociální síti Facebook výzvu k napadení Romů: *[...] kdy uváděl „pomsta bude krutá, ale nevyhnutelná, napadli včera cikáni i moji ženu, to neměli dělat !!“⁵⁰*

I tato skutková podstata může být v aplikační praxi problematickou a může docházet k záměně přečinů dle § 356 a přečinu dle § 352 odst. 2 trestního zákoníku.

---

⁵⁰ Trestní příkaz Okresního soudu ve Vsetíně ze dne 5. 9. 2014, sp. zn. skryta.

5 VERBÁLNÍ ÚTOKY A HATESPEECH V PROSTŘEDÍ INTERNETU

Verbálním předsudečným útokům v prostředí internetu jsme se rozhodli věnovat samostatnou kapitolu této příručky. Vede nás k tomu naše rozsáhlá praxe, ve které se setkáváme s praktickými problémy v této oblasti. Nový a zcela bezprecedentní prostor pro předsudečné verbální napadání a hatespeech vytvořil internet a sociální sítě. V praxi se setkáváme s několika argumenty, proč „není možné“ nenávistné útoky v prostředí internetu potrestat. Prvním z nich je odůvodnění, že internet je údajně svébytný a právem neregulovatelný prostor. Toto pojetí však již je dávno překonané. K regulaci internetu právem naopak dochází. Původní pojetí internetu jako alternativního prostoru, kde neplatí nejen právo, ale leckdy ani elementární slušné chování, je dle našeho přesvědčení neudržitelné. Internet před 20 lety má jen pramálo společného s internetem tak, jak jej známe dnes. Zatímco dříve nebyl celodenní přístup k internetu myslitelný, lidé čerpali informace z televize nebo novin a interakce se odehrávaly s bezprostředním okolím na pracovišti, v místě bydliště nebo ve školní třídě, v současnosti vše uvedené nahradil internet. Zprávy jsou dostupné online, interagovat je možno s kýmkoliv, kdo má také Facebook nebo podobný komunikační kanál.

S ohledem na uvedené je tedy potřeba odmítnout i další časté doporučení obětem nenávistných útoků na internetu. Poškozeným je často doporučováno, aby internet a sociální sítě nepoužívali, pokud tam dochází k jejich napadání, někdo jim jejich prostřednictvím posílá výhrůžky a podobně. Není možné spravedlivě požadovat po někom, kdo je na internetu napadán, aby se tedy od něj jednoduše odstříhl. Takové omezování obětí vede k legitimizaci jednání útočníků a je zcela nerealistické. Ostatně asi si nelze dost dobře představit, že by oběti krádeže bylo doporučeno, aby s sebou tedy nenosila peníze ani platební karty. Poškození se také setkávají s argumentem, že si za útok de facto mohou sami, protože na internetu uvedl nějaký názor nebo se angažuje v nějakých aktivitách. Samozřejmě je potřeba smířit se s tím, že za názory a postoje mohou být lidé kritizováni, dokonce že jejich názory mohou být označeny emotivně za např. „zcestné“ nebo „pitomé“. Poukazem na to, že poškozený měl s nesouhlasem prostě počítat, však nejde odbýt projevy, které naplňují skutkovou podstatu některého trestného činu.

Dalším argumentem je svoboda projevu, kterou jsou údajně projevy útočníků chráněny. Svoboda projevu je však omezená a omezená. Jak stanoví Listina základních práv a svobod ve svém ustanovení čl. 17 odst. 4, svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace, lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické

společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Tímto zákonným omezením je právě trestní zákoník.

Dále se, ve zvýšené míře v případech nenávisti na síti, setkáváme s uplatněním korektivu trestního řízení jako řešení ultima ratio. Tento korektiv je uplatňován i v případech, kde v důsledku jeho aplikace dochází de facto k popření existence konkrétního trestného činu. Dovočováním, že pachatel to tak nemyslel a je to jen nadsázka a legrace, nebo že vlastně vyhrožování nebylo vyhrožováním, ale poněkud tvrdším projevem nesouhlasu, dochází k postupnému posouvání hranic přijatelného. Na právním názoru soudů je závislý postup státních zástupců, od nichž nelze očekávat, že budou podávat obžaloby v případech, kde opakovaně neuspěli. Rezignace státních zástupců pak povede k rezignaci ostatních orgánů činných v trestním řízení, které jsou na jejich právním názoru závislí.

Nebezpečnost relativizace a tolerování verbálních předsudečných útoků a hatespeech (a to nejen toho, které se odehrává v prostředí internetu) je přitom možno vyzorovat již v současnosti. Výroky, ke kterým se dříve uchýlovali leda představitelé krajní pravice (kteří také za některé z nich byli pravomocně odsouzeni), jsou nyní součástí politického mainstreamu. Volání po brutálních způsobech likvidace jednotlivců i různých skupin už není doménou extremistů. Za běžné anebo dokonce žádoucí je považují důchodkyně, učitelé a dokonce i starostové či poslankyně.

S ohledem na uvedené je klíčová i role soudců, na nichž záleží, zda budou pachatelé verbálních trestných činů spravedlivě potrestáni.

Postih nenávistných projevů na internetu je přitom možný, jak ukazují následující příklady.

V Ostravě tamější kandidát Dělnické strany sociální spravedlnosti vkládal do poštovních schránek a zveřejňoval prostřednictvím Facebooku předvolební letáky s textem:

„Dost bylo zvýhodňování cikánů“ „Konečné řešení cikánské otázky“, „Stop cikánskému teroru“, „Přizpůsobíme i nepřizpůsobivé“, „Ne integraci nepřizpůsobivých do majoritní společnosti“ a vyobrazením ovcí stojících na státní vlajce České republiky, kdy jedna ze tří bílých ovcí odkopává z prostoru vlajky ovci černou, šířil ideu netolerance a nesnášenlivosti založenou na rasovém a xenofobním základu.⁵¹

Šířit hoax (poplašnou neověřenou zprávu) se nevyplatilo pachateli ve Vsetíně:

kdy uváděl „pomsta bude krutá, ale nevyhnutelná, napadli včera cikáni i moji ženu, to neměli dělat !!“⁵²

Intervenci Nejvyššího⁵³ a následně i Ústavního soudu⁵⁴ si vyžádal komentář poslance Chaloupky⁵⁵ na Facebooku:

---

51 Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 3. 2015, sp. zn. 5To47/2015.

52 Trestní příkaz Okresního soudu ve Vsetíně ze dne 5. 9. 2014, sp. zn. skryta.

53 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 3 Tcu 33/2014.

54 Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. června 2015, sp. zn. I. ÚS 3018/14.

55 Podstatou obou rozhodnutí ovšem nebyla trestná činnost z nenávisti per se, ale otázka hmotněprávní exempce.

Vazeny c. [c. v tomto textu nahrazuje slovo cikán-cikánský, pozn.aut.] vajdo F. T. Par poznamek k vasemu dopisu starostce D.: Vase vyjadreni o vasi tlpou napadenych manzelich „Vzdyt se jim nic nestalo“ je za hranici prijatelnosti. Vase (c.) arogance prerostla uz davno do rozmeru, ktore vyzaduji reakci. Slusni lide dlouho snaseli vase kradeze, agresivitu a neopravnene pozadavky na dalsi a dalsi vyhody. Ale jak kazdy rozumny clovek vi, tohle nemohlo pokracovat do nekonecna. Lide se boji na ulici, maji strach o sve deti, neciti se bezpecne a take jsou uz unaveni z toho, ze svych penez, ktore vydelavaji praci, musi zivit tisice vasich rodin. Chodi tyto penize vydelavat v dobe, kdy spousta z vas travi cas v hernach a kasinech. Lide uz toho maji dost, pane T. Uz nemaji trpelivost. A vy je jen kazdou dalsi provokaci posunujete pres tu pomyslnou hranu. Tlacite a neco nutne musi prasknout. Brzy. Nespolehejte na to, ze jste statem chraveni a ze je vam vse dovoleno. Lide neciti ochranu od statu a je jen otazkou casu, kdy vemu svou ochranu do svych rukou. A potom, pane T., bude zle. Berte to ode mne jako dobrou radu. Mate ji zadarmo. Zadam vas, abyste prestal pouzivat pojmenovani „gadzo“ pro nas, vase zivitele. Dokud neprestanete toto pojmenovani pouzivat, povazuji za opravnene pouzivat osloveni „c.“ a „c.“ // Velmi chytre od c. vudce. Arogance a sebevedomi jim tedy nechybí. Ale lidi jsou na hrane a jeste par takovycho c. provokaci a zacne mazec. A pak je neochrani ani ani tezkoodenci// a //Vrchol drzosti a arogance c. vudce. Ale jen tak dal, holoubkove, jeste trochu tlacte a ono to nekke rupne. Lidi jsou uz na hrane, tak potlacte a zacne divocina. Uz slysim ten rev. Bude jedno, jak rychle umite utikat.//⁵⁶

Zcela unikátní v kontextu české právní vědy bude pak zhodnocení právě probíhajícího trestního řízení v kauze zpěváka Radoslava Bangy, který se v důsledku svého komentáře směřujícího proti ocenění krajně pravicové hudební skupiny v hudební soutěži Český slavík stal terčem stovek nenávistných komentářů.⁵⁷

Ve věci dosud padlo jediné pravomocné rozhodnutí, které je pozoruhodné především tím, že soud odepřel oběti postavení poškozeného.

Obviněný umístil na osobní veřejný profil poškozeného výrok:

*ano, tak se tleská nacismu, teď už zbývá ho rozšířit, co nejvíce to půjde, protože takový kokoti, černí, Židi atd. musí opustit naši vlast, bílou vlast Evropu a táhnout někam do prdele, nebo ještě lépe, poslat do plynu jako dřív.*⁵⁸

poškozený se výrokem cítil s ohledem na svou romskou národnost dotčen. Policejní orgán i státní zástupce jej poučili jako poškozeného a po celou dobu přípravného řízení s ním jako s poškozeným jednali. Teprve Okresní soud v Kladně poškozeného jeho procesního postavení zbavil, čímž mu znemožnil uplatnění jeho procesních práv i nároku na náhradu škody:

---

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 3 Tcu 33/2014.

⁵⁷ Propagování nacismu tleskal celý sál, říká Banga, který vypískal Ortela. Idnes.cz [online]. MAFRA, publikováno 27. 11. 2017 [cit. 15. 12. 2017]. Dostupné z https://revue.idnes.cz/radek-banga-ortel-cesky-slavik-ceny-piskot-nacizmus-fh5-/lidicky.aspx?c=A161127_173507_lidicky_zar.

⁵⁸ Usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 21. 7. 2017, Policie ČR, SKPV OOK Kladno, sp. zn. KRPS-179500-2/TČ-2017-010371-KL.

Přestože se jednalo o prohlášení situované ve virtuálním prostoru zřízeném Radoslavem Bangou, a tedy pro obžalovaného nebylo žádnou překážkou – pokud by své jednání pojímal jako útok na něj – to jakkoli tímto způsobem i vyjádřit, text prohlášení obžalovaného je zcela obecný a nepřipustným a demagogickým způsobem cílí na široce vymezené segmenty obyvatelstva.⁵⁹

Poškozený se svých práv domáhá u Ústavního soudu.

5.1 PROBLÉMY APLIKAČNÍ PRAXE

5.1.1 STEREOTYPNÍ OČEKÁVÁNÍ PŘI POSUZOVÁNÍ PŘEDSUDEČNÉHO ÚTOKU

V praxi se lze stále setkat se stereotypními očekáváními, jejichž nenaplnění vede k nesprávnému závěru, že se nejednalo o předsudečný útok, nebo že nebyl závažný, případně že nebyl trestně-právně relevantní. Očekávána je značná brutalita blízkící se např. takové, s jakou zaútočili žháři na romskou rodinu ve Vítkově. Požadavek na takto zásadní závažnost útoku znemožňuje odpovídající reakci na méně závažná jednání, která však významným způsobem zasahují poškozené a také skupiny ohrožené předsudečným násilím. Jak již jsme uvedli výše, prokazování a správný postih předsudečně motivované trestné činnosti komplikuje i očekávání, že pachatelem bude stereotypně vyhlížející extremist, nebo že pachatel bude alespoň na nějaké extremistické hnutí napojen. Takový obraz pachatele však neodpovídá realitě.

5.1.2 PODŘAZENÍ PŘEDSUDEČNÝCH TRESTNÝCH ČINŮ POD NESPRÁVNÉ SKUTKOVÉ PODSTATY

Násilné fyzické napadení vedené předsudečnou pohnutkou je často neprávne posuzováno jako souběh prostého ublížení na zdraví v souběhu s trestným činem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob. V případě takového posouzení ukládá soud trest v rozmezí od 6 měsíců do 3 let. V případě, že bylo takové napadení posuzováno jako trestný čin dle § 146 odst. 2 trestního zákoníku, byla by spodní hranice trestní sazby 1 rok a horní 5 let.

5.1.3 ODKAZOVÁNÍ POŠKOZENÝCH NA CIVILNÍ ŘÍZENÍ

U soudu je stále ještě poměrně silně zakořeněno, že rozhodování o náhradě škody pro poškozené do trestního řízení nepatří, že by je protahovalo a že tedy je možno se s nárokem na náhradu škody vypořádat ve většině případů tak, že poškození budou odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních. Často k tomu přitom dochází i v situacích, kdy jsou nároky poškozených vyčísleny a mohly by být jednoduše prokázány, aniž by došlo k podstatnému protahování trestního řízení. Takový přístup je však s ohledem na trend posilování práv obětí do budoucna stěží udržitelný. Pro poškozené je nutnost obrátit se s žalobou na civilní soud často nepřekonatelnou bariérou. Osoby, důvodem k jejichž napadení byl předsudek, pocházejí často z marginalizovaných skupin. Jejich sociální situace jim nedovoluje nechat se zastoupit advokátem a riskovat případné hrazení nákladů řízení v případě, že by u civilního soudu neuspěli.

---

⁵⁹ Usnesení Okresního soudu v Kladně ze dne 24. 8. 2017, sp. zn. 26 T 116/2017-94.

Předsudečné trestné činy

Dle trestního řádu je účelem trestního řízení působení k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestní činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti. Lze přitom mít za to, že jednou z takových povinností ke společnosti je i důsledné nahrazení způsobených škod. Jestliže povinnost nahradit škodu není stanovena v rámci adhezního řízení, je velmi pravděpodobné, že nebude uložena nikdy. Pro řadu pachatelů přitom právě povinnost nahradit škodu a/nebo nemajetkovou újmu v penězích představuje podstatně citelnější zásah než uložení trestu (který je navíc často uložen podmíněně) a pro poškozené to může být hmatatelný projev spravedlnosti.

6 OBĚŤ PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

6.1 SPECIFIKA OBĚTÍ PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ

Útok motivovaný předsudky představuje pro poškozeného významný zásah do jeho každodenního života a fungování. Na rozdíl od jiných typů násilí je předsudečné násilí útokem na nezměnitelnou charakteristiku oběti. Zatímco před běžnou kriminalitou je možné se s pomocí různých bezpečnostních opatření více či méně účinně bránit, předsudečné útoky cílí na vlastní osobnost a identitu oběti, kterou nemůže oběť jako prevenci před dalšími útoky jednoduše změnit. Oběť se proto často v důsledku útoku potýká s obviňováním sebe sama a nenávisť vůči vlastní identitě.

6.2 DOPAD PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ NA OBĚTI

Někteří poškození mají s útoky z nenávisťi či diskriminací ze strany majoritní společnosti opakované zkušenosti. Nový útok pro ně proto představuje nejen reviktimizaci, ale také utvrzení v negativním vztahu společnosti vůči menšině, z níž poškozený pochází. Některé skupiny vystavované předsudečným útokům opakovaně pak diskriminaci a verbální útoky považují za součást své každodenní reality, kterou není možné změnit. Neznamená to však, že se jich verbální násilí nedotýká. Velmi citlivě vnímají, pokud někdo zlehčuje závažnost útoku nebo ho označuje za běžný. Zkušenost s opakovanými útoky a diskriminací příslušníků menšin se pak může odrazit v jejich nedůvěře vůči orgánům činným v trestním řízení a dalším institucím.

Vzhledem k těmto skutečnostem jsou oběti předsudečného násilí více než oběti běžné kriminality ohroženy sekundární viktimizací a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „ZOTČ“ či „zákon o obětech trestných činů“) jim přiznává **status zvlášť zranitelných obětí**, a tím i některá zvláštní práva v trestním řízení. Zvlášť zranitelné oběti mají například právo na zabránění kontaktu s pachatelem, citlivé vedení výslechu, výběr pohlaví tlumočníka či bezplatnou právní pomoc zmocněnce.

6.3 PRÁVA OBĚTÍ PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ, RESPEKTIVE V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

Výše zmiňované **právo na zabránění kontaktu** poškozeného s osobou, kterou označil za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (§ 17 ZOTČ) společně s odděleným vedením osobních údajů oběti ve spise (§ 16

ZOTČ) je pro většinu obětí předsudečných útoků zcela zásadní. Poškození často odmítají předsudečné násilí hlásit právě ze strachu z pomsty pachatele či opakování útoku. Pro mnoho poškozených je důležitější zůstat před pachatelem v anonymitě, než dosáhnout jeho potrestání. V případě setkání poškozeného s pachatelem v soudní síni pak dochází k výrazné sekundární viktimizaci poškozeného, který zpravidla traumatickou událost útoku za dobu trvání trestního řízení již nějakým způsobem psychicky zpracoval. Poškozený při setkání s pachatelem traumatickou událost znovu prožívá, často se u něj dostaví výrazné psychosomatické projevy (např. pocit úzkosti, třes, pláč), což může výrazně negativně ovlivnit kvalitu jeho výpovědi během soudního jednání.

Zákon o obětech trestných činů v ustanovení § 20 dále stanoví, že zvláště zranitelnou obětí „je v trestním řízení nutné vyslyšet obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které ji činí zvláště zranitelnou“. Oběti předsudečného násilí jsou zranitelné z podstaty předsudečného útoku, který **zasahuje jejich důstojnost**. Neměly by proto být dotazovány na otázky, které nesouvisí s trestným činem, ale pouze s jejich jinakostí. Příslušníci menšin také velmi citlivě vnímají jakoukoliv stereotypizaci, a to i pozitivní, či nekorektní vyjadřování vyslychajících. To vše může výrazně narušit důvěru oběti v orgány činné v trestním řízení a snížit odhodlání oběti trestný čin dále řešit a s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat. Pro poškozené je zvláště viktimizující, pokud je jejich postavení oběti zpochybňováno, nebo pokud je jim útok kladen zcela či částečně za vinu. Jak je výše popsáno, poškození v souvislosti s útokem skutečně často zažívají pocity sebeobviňování a nenávisti vůči své vlastní identitě. Od svého okolí proto naopak potřebují podporu a uznání toho, že jakékoliv předsudečné útoky nejsou v naší společnosti přijatelné.

Ustanovení § 51a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním přiznává zvláště zranitelným obětem **právo na právní pomoc** poskytovanou zmocněncem **bezplatně, a to bez dalších podmínek přímo ze zákona**. Ustanovení zmocněnce je v případě řízení týkajících se předsudečně motivovaných útoků významným krokem směrem k uplatnění práv poškozených. Jelikož oběti předsudečně motivovaných útoků jsou příslušníci různých menšin, jsou v porovnání s majoritní populací mnohem častěji ohroženi sociální segregací, omezeným přístupem k informačním zdrojům, chudobou a sociálním vyloučením (např. v případě cizinců, Romů, lidí bez domova). Tito lidé pak mají, vzhledem k neznalosti právního řádu, omezené funkční gramotnosti a omezenému přístupu k informacím, v trestním řízení výrazně sníženou schopnost a možnosti uplatňovat svá práva včetně práva na náhradu škody a nemajetkové újmy. Pro mnoho z nich je tak přiznání právní pomoci poskytované zmocněncem bezplatně jedinou možností, jak se svých práv v trestním řízení účinně domáhat.

7 VYBRANÁ SOUDNÍ ROZHODNUTÍ

7.1 EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

- Abdu proti Bulharsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 11. března 2014, stížnost 26827/08.
- Angelova a Iliev proti Bulharsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 20. července 2007, stížnost 55523/00.
- Balázs proti Maďarsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 20. října 2015 ve věci 15529/19.
- Bekos a Koutropoulos proti Řecku, rozsudek senátu ESLP ze dne 13. 12. 2005, stížnost 15250/02.
- Féret proti Belgii, rozsudek ESLP ze dne 16. července 2009, stížnost 15615/07.
- M. C. a A. C. proti Rumunsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 12. dubna 2016, stížnost 12060/12.
- Mižigárová proti Slovensku, rozsudek senátu ESLP ze dne 14. prosince 2010, stížnost 74832/01.
- Nachova a ostatní proti Bulharsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 6. 7. 2005, stížnost 43577/98 a 43579/98.
- P. F. a E. F. proti Spojenému království, rozhodnutí senátu ESLP ze dne 23. listopadu 2010 o přípustnosti stížnosti, stížnost 28326/09.
- Šečić proti Chorvatsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 31. května 2007, stížnost 40116/02.
- Škorjanec proti Chorvatsku, rozsudek senátu ESLP ze dne 28. 3. 2017, stížnost 25536/14.

7.2 ÚSTAVNÍ SOUD

- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. II.ÚS 3436/14.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 16. června 2015, sp. zn. I. ÚS 3018/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2015, sp. zn. Pl.ÚS. 73/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I ÚS 229/98.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2015, sp. zn. IV. ÚS 772/15.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2015, sp. zn. III. ÚS 3835/14.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014, sp. zn. I.ÚS 2246/12 (Svoboda projevu z hlediska politické karikatury).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. I.ÚS 4019/13.

7.3 NEJVYŠŠÍ SOUD

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 3 Tcu 33/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 01. 2011, sp. zn. 8Tdo 1119/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. ledna 2007, sp. zn. 11 Tdo 1426/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. 5 Tdo 79/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2003, sp. zn. 11 Tdo 161/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 03. 1931, Zm I 413/30.

8 POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

V textu byla použita část disertační práce Mgr. Kláry Kalibové, Ph.D.

- DELGADO, Richard. Words That Wound: A Tort Action for Racial Insults, Epithets, and Name Calling . In: MATSUDA, Mari; LAWRENCE, Charles R., DELGADO, Richard, CRENSHAW, Kimberle Williams. *Words That Wound. Critical Race Theory, and the First Amendment*. 1.Vyd. Boulder: Westview Press, 1993.
- DUNBAR, Edward. Symbolic, Relational, and Ideological Signifiers of Bias-Motivated Offenders: Toward a Strategy of Assessment. *American Journal of Orthopsychiatry*. 2003, Vol. 73, No. 2, 2003. s. 203-211. DOI: 10.1037/0002-9432.73.2.203.
- HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. 260 s. ISBN 978-80-7357-311-9.
- CHAKRABORTI, Neil; GARLAND, Jon. *Hate crime: impact, causes and responses*. 1st ed. Los Angeles: Sage, 2009. 185 s. ISBN 978-1-4129-4567-7.
- CHAKRABORTI, Neil. *Hate Crime: Concepts, policy, future directions*. Cullompton: William Publishing, 2010. ISBN 978-1843927792.
- IGANSKI, Paul. Hate Crimes Hurt More. *American Behavioral Scientist*. 2001, Vol. 45 No. 4, s. 626-638. DOI: 10.1177/0002764201045004006.
- JACOBS, James B.; POTTER, Kimberly. *Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics*. New York: Oxford University Press, 1998. 224 s. ISBN 0-19-511448-5.
- JENNESS, Valerie; GRATTET, Ryken. *Making hate a crime: from social movement to law enforcement*. New York: Russell Sage, c2001. 236 s. ISBN 0871544091.
- KALIBOVÁ, Klára (ed.). *Násilí z nenávisti, rasismus a média: jak nepsat černobíle o barevném světě*. Vyd. 1. Praha: In IUSTITIA, 2011. 67 s. ISBN 978-80-260-0097-6.
- KALIBOVÁ, Klára (ed.). *Tváří v tvář předsudečnému násilí. Příručka pro sociální pracovníky a pracovnice*. Praha: In IUSTITIA, 2015.46 s. ISBN 978-80-88172-06-2.
- KALIBOVÁ, Klára. Oběti násilí z nenávisti jako zvlášť zranitelné oběti. In: JELÍNEK, Jiří; GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestně právního a kriminologického hlediska*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012. s. 160-170. ISBN 978-80-87576-39-7.

- KALIBOVÁ, Klára; HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, Roč. 23, č. 1, s. 9-16. ISSN 1210-6410.
- KALIBOVÁ, Klára; PETRUŽELKA, Benjamin; WALACH, Václav. Islamofobie a násilí z nenávislosti v České republice. In: OSTRÁNSKÝ, Bronislav. *Islamofobie po česku. Český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*. Manuskript kolektivní monografie, vyjde v roce 2018.
- KAMÍN, Tomáš; MACHALOVÁ, Tatiana. *Kritika rasy a rasismu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 173 s. ISBN 80-210-3275-8.
- MASON, Gail. Hate Crime and the Image of the Stranger. *British Journal of Criminology*. 2005, Vol. 45, Issue 6, s. 837-859. ISSN 0007-0955.
- MASON, Gail. The Hate Threshold: Emotion, Causation and Difference in the Construction of Prejudice-motivated Crime. *Social and Legal Studies* [online]. 2014, č. 23, s. 293-314. [cit. 2017-04-02]. DOI: [10.1177/0964663914534459](https://doi.org/10.1177/0964663914534459). Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1024.8171&rep=rep1&type=pdf>.
- ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevráživosti. Studie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, 63 s. ISBN 80-86008-94-0.
- ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Interetnické konflikty jako důsledek rasové nevráživosti (jejich příčiny a dopady z pohledu teorie a empirických sond)*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 143 s. ISBN 80-7338-028-5.
- VERKHOVSKY, Alexander. *Criminal Law on Hate Crime, Incitement to Hatred and Hate Speech in OSCE Participating States*. The Hague: SOVA Center, 2016. 136 s. ISBN 978-5-98418-039-9.
- VÝBORNÝ, Štěpán. *Nenávistný internet versus právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 164 s. ISBN 978-80-7357-766-7.
- WALTERS, Mark Austin. *Hate Crime nad Restorative Justice. Exploring Causes, Repairing Harm*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-968449-6.

PROSINEC 2017

Hate & Hostility Research Group - University of Limerick – *(Ireland)*
In IUSTITIA *(Czech Republic)*
Irish Council for Civil Liberties
Latvian Centre for Human Rights
Umeå University *(Sweden)*
University of Sussex *(United Kingdom)*

IN IUSTITIA, O.P.S.
RYBNÁ 24, PRAHA 1, 110 00,
TEL.: +42073 77 822

TENTO PROJEKT JE FINANCOVÁN PROGRAMEM PRÁVA,
ROVNOST A OBČANSTVÍ.

